

Postmodernism กับประวัติศาสตร์

อดิศร ศักดิ์สูง

ความนำ

Postmodernism เป็นปฏิกริยาของนักคิดแนวหนึ่งซึ่งต่อต้านวิธีคิดแบบ Modernism ที่อิงอยู่กับแนวทางของวิทยาศาสตร์อันทรงอิทธิพลในโลกวิชาการมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 18 กระแสความความคิดนี้ได้ท้าทายรากฐานความรู้และอุดมการณ์ของสาขาวิชาต่างๆ ในปัจจุบันอย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะในระดับแวดวงวิชาการประวัติศาสตร์ เพราะนักคิดแบบ Postmodernism ได้ตั้งข้อกังขาเกี่ยวกับความจริงและวิธีการของประวัติศาสตร์ไว้หลายแง่มุม การท้าทายนี้จึงมีผลกระแทกอย่างแรงกล้าตั้งแต่ในปัจจุบันนี้ไปจนถึงปัจจุบันนี้ ทำให้ประวัติศาสตร์เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ไม่ใช่แค่การเพิ่มเติมรายละเอียด แต่เป็นการรื้อถอนโครงสร้างเดิมที่เคยถูกตั้งขึ้นมา แทนที่จะเป็นการอธิบายความจริงในลักษณะเดียว แต่เป็นการมองเห็นความหลากหลายและความซับซ้อนที่ซ่อนอยู่ในเรื่องราวที่เคยถูกมองว่าเป็นเรื่องที่คงที่

ประวัติศาสตร์กับการค้นหาความจริงของอดีต

นับแต่ยุคโบราณกาลนักประวัติศาสตร์ในโลกตะวันตกต่างให้ความสำคัญต่ออดีตของมนุษยชาติ ด้วยความพยายามค้นหาความจริงเกี่ยวกับตัวตนมนุษย์โดยมนุษย์เอง ดังผลงานของประษฐ์ชาวกรีกชื่อ Herodotus ในเรื่อง Historia (การตีส่วน) งานเขียนนี้เป็นความพยายามที่จะแยกเรื่องของเทพเจ้าออกจากมนุษย์ หรืออีกนัยหนึ่ง ก็คือแยก logos ออกจาก myth ด้วยการอธิบายจากมนุษย์และโดยมนุษย์ ในขณะที่ประษฐ์ชาวกรีกอย่าง Thucydides ก็ได้สร้างผลงานที่จะอธิบายความผิดพลาดในการบันทึกเหตุการณ์ในอดีต พร้อมทั้งแสวงหาระเบียบวิธีในการเข้าถึงความจริงที่เกิดขึ้นด้วยแบ่งมุ่งที่ว่าปัจจุบันมีส่วนสัมพันธ์กับอดีตโดยมนุษย์เองเป็นผู้กำหนด ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นสิ่งที่ถูกค้นพบและบ่งบอกโดยตัวมนุษย์ อิทธิพลความคิดของนักประษฐ์กรีกทั้งคู่นี้เองก็ได้ทำให้ วิธีการค้นหาความจริงในอดีตมีการพัฒนาขึ้นจนก่อเกิดเป็นวิธีการที่เรียกว่า “ประวัติศาสตร์” เพื่อใช้ศึกษา พฤติกรรมมนุษย์ในสังคม (ไชยันต์ ไชยพ., 2536 : 60-61)

วิัฒนาการของการเขียนประวัติศาสตร์หรือประวัติศาสตร์นิพนธ์จึงเริ่มขึ้นในโลกตะวันตกยุคโบราณ และพัฒนาตันเนื่องเรื่อยมาภายใต้อิทธิพลกว้างๆ จากงานของ Herodotus และ Thucydides โดยมีเป้าหมายนอกจากเพื่อมองออดีตอย่างมีจุดหมายแล้วก็ยังต้องการเข้าใจออดีตเพื่อเป็นบทเรียนในด้านต่างๆ เช่นในสังคม rome โบราณรัฐบุรุษหรือผู้นำทางการเมืองจำต้องรู้เรื่องราวอดีต เพื่อยกเหตุการณ์ในอดีตมาอ้างอิง

เพื่อเป็นบทเรียนทางการเมือง เพราะเป็นหนทางหนึ่งที่จะเป็นแรงบันดาลใจในการแก้ไขปัญหาปัจจุบัน (วินัย พงศ์ครีเพียร์, 2541 : 57) เช่นเดียวกับในโลกของตะวันออกในสังคมจีนโบราณ ต่างให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ในฐานะเครื่องนำทาง จริยธรรมกับเป็นบทเรียนด้านการเมือง ดังในทัศนะของปรัชญาเมือง “ขงจื๊อ” ว่าประวัติศาสตร์มิใช่เพียงการบันทึกแต่เป็นการปรับใช้อดีตเพื่อผลประโยชน์ปัจจุบัน ประวัติศาสตร์ในแห่งนี้จึงเป็นเรื่องเกี่ยวกับการจัดระเบียบสังคมท่ามกลางความวุ่นวายทางการเมือง (สุวรรณ สถาานันท์, 2533 : 83) อย่างไรก็ตามแม้ว่าประวัติศาสตร์จะเป็นกระบวนการที่พยายามค้นหาความจริงที่เกิดขึ้น แต่เนื่องจากวิชานี้ยังไม่แยกตัวเองออกจากงานวรรณกรรมอย่างเด็ดขาด ประวัติศาสตร์จึงมักถูกตั้งข้อสงสัยในแห่งนั้นปัจจุบันอยู่เสมอ เกี่ยวกับความจริงแท้และวิธีการแสวงหาความจริง

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงในโลกวิชาการของตะวันตกคริสต์ศตวรรษที่ 18 (Enlightenment) ประวัติศาสตร์ได้ปรับเปลี่ยนบทบาทมาสู่ความเป็นวิชาการสมัยใหม่ขึ้น ซึ่งช่วงสมัยนี้ประวัติศาสตร์จึงต้องตอบปัญหาและข้อกังขาในแห่งนั้นปัจจุบันอย่างหนัก ซึ่งเป็นไปพร้อมกับการพิสูจน์ในแบบวิทยาศาสตร์ว่ามีวิธีการศึกษาความรู้ในอดีตเป็นไปอย่างถูกต้องและน่าเชื่อถือจากเช่นวิธีการวิทยาศาสตร์อย่างไร ข้อกังขาดังกล่าวได้ทำให้ประวัติศาสตร์เกิดการปรับตัวครั้งใหญ่ในแห่งนั้นปัจจุบันของการศึกษา กล่าวคือประวัติศาสตร์จำต้องมีสถานภาพเป็นวิชาที่แนบชัด ต้องมีวิธีการศึกษา ต้องมีปรัชญา นักปรัชญาชาวฝรั่งเศสชื่อ Giambattista Vico เป็นผู้จุดประกายให้กับปรัชญาประวัติศาสตร์ด้วยการนำเสนอความคิดเกี่ยวกับขั้นตอนพัฒนาการของอารยธรรมมนุษย์ (ธีระ นุชเปี่ยม, 2540 : 60) โดยมีนักคิดอย่าง Voltair ได้เสนอให้มีการใช้คำว่าปรัชญาประวัติศาสตร์ขึ้น ซึ่งหมายความว่าตนแห่งนี้เป็นประวัติศาสตร์ที่ใช่เรื่องราวที่ไร้สาระ แต่มีวิธีการศึกษาซึ่งมุ่งเน้นไปที่หลักฐาน การที่ประวัติศาสตร์มีการปรับตัวครั้งใหญ่ภายใต้สภาพแวดล้อมทางภูมิปัญญา ผลก็คือทำให้แนวคิด วิธีการแสวงหาความรู้และการนำเสนอผลงานมีความประณีต ซับซ้อนจนกลายเป็นวิชาที่น่าเชื่อถือ โดยเฉพาะการเข้าถึงอดีตซึ่งเกิดขึ้นมาแล้วอย่างจริงๆ

พัฒนาการทางภูมิปัญญาของโลกตะวันตกในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 ได้ทำให้นักประวัติศาสตร์พัฒนาแนวคิดและวิธีการศึกษาผลงานมากขึ้น ประกอบกับการเจริญของการศึกษาประวัติศาสตร์ในเชิงการสัมมนาที่เยอรมนี (โดยการนำของ Leopold Von Ranke) และการจัดตั้งหอจดหมายเหตุสำคัญๆ ช่วยส่งเสริมให้การศึกษาจัดทำประวัติศาสตร์เจริญขึ้นมา (วินัย พงศ์ครีเพียร์, 2541 : 60) ในช่วงสมัยนี้เองมีนักประวัติศาสตร์หลายรายหลายล้านก็เริ่มสนใจต่อการกำหนดขอบเขตความหมายประวัติศาสตร์ให้แนบชัดเพื่อความกระจงและมีสถานะเป็นวิชาการ เนื่องจากนักคิดยุคหนึ่งที่เห็นว่าประวัติศาสตร์หากใช้เพียงการสืบทอดเท็จจริง โดยการพรรณนาความไม่ได้ประวัติศาสตร์ต้องยกเว้นไปถ้วนการที่ความและอธิบายได้อย่างมีหลักเกณฑ์ การถูกเตือนดังกล่าวจึงนำไปสู่การแบ่งแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ออกเป็นหลายแนว ที่เด่นชัดก็คือในกลุ่มปฏิฐานิยม (Positivism) และกลุ่มจิตนิยม (Idealism) (ธีระ นุชเปี่ยม, 2538 : 3) นอกจากนี้ก็ยังมีการถูกเลียงเกี่ยวกับแนวทางและวิธีการศึกษาในเรื่องประวัติศาสตร์จะเป็นแขนงหนึ่งเป็นเอกเทศ หรืออាឈัยแนวทางของสาขาวิชาอื่นโดยเฉพาะวิทยาศาสตร์มาเป็นหลักในการศึกษา ทำให้ประวัติศาสตร์ยุคหนึ่งแบ่งออกเป็นสาขาอยู่ต่างๆ ซึ่งส่วนหนึ่งนั้นเป็นผลกระทบมาจากการนำเสนอแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลอัตโนมัติใหม่บนพื้นฐานของทฤษฎีต่างๆ ทางสังคมศาสตร์ ดังผลงานการวิทยาวิธีของ คาร์ล مار์กซ์ (Carl Marx) เป็นต้น อย่างไรก็ตามไม่ว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ในยุคนี้จะมีทั้งแบบรังส์เก (Ranke) แบบสังคมศาสตร์หรือแบบมาร์กซิสต์ ที่มีความแตกต่างกันก็ตาม แต่สิ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ก็คือทั้งหมดล้วนแล้วแต่เชื่อในเหตุผลแห่งวิทยาศาสตร์ และเชื่อว่าประวัติศาสตร์สามารถบรรลุความจริงแท้แน่นอนของอดีตได้ (ธงชัย วินิจฉกุล, 2544 : 301) เพียงแต่จะใช้วิธีการแบบไหนเท่านั้นเอง

ในช่วงครึ่งหลังคริสต์ศตวรรษที่ 19 ซึ่งเป็นเวลาสำคัญของพัฒนาการทางเมืองในยุโรปและในกลุ่มลัทธิตินิยมสมัยใหม่กำลังเข้ามายืดหยุ่นอย่างสูงทั้งในการสร้างจักรวรรดิและการเรียกร้องเอกราช ลัทธิตินิยมและแนวความคิดเรื่องชาติทำให้ประวัติศาสตร์มีความสำคัญอย่างใหญ่หลวง เพราะประวัติศาสตร์ (โดยเฉพาะประวัติศาสตร์ชาติ) ถูกใช้ด้วยจุดประสงค์ในด้านอื่น (เช่นรวมชาติ) มา กไปกว่าการศึกษาเรื่องจริงในอดีต การนำเสนอภาพที่บิดเบือนเพื่อตอบสนองต่ออุดมการณ์ชาตินิยม รวมทั้งการสร้างอารมณ์ร่วมจากประสบการณ์ที่เข้มข้นเจิงเกิดขึ้นและถูกขยายเกินความจริง (วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2541 : 61) งานทางประวัติศาสตร์ที่เริ่มมีสถานภาพและความน่าเชื่อถือทางวิชาการก็กลایมาเป็น “เครื่องมือทางอำนาจ” ดังนั้นในช่วงศตวรรษนี้ผลงานประวัติศาสตร์จึงเกี่ยวข้องกับรัฐ ชนชั้นสูง ชนชั้นปักร่อง การส่งเสริมฐานะรัฐเป็นส่วนใหญ่ ความสอดคล้องของอุดมการณ์ทางสังคมและชาติกับประวัติศาสตร์นั้นทำให้การเขียนประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นไม่เกี่ยวข้องแต่เฉพาะกับข้อเท็จจริงหรือสิ่งที่เรารู้เท่านั้น แต่กลับไปถึงความเชื่อความหวัง และความหวั่นกลัว (ธีระ นุชเปี่ยม, 2540 : 61) ผลที่ตามมาก็คือความรู้ทางประวัติศาสตร์ จึงถูกวิพากษ์วิจารณ์จากนักวิชาการสาขาต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านสังคมศาสตร์อยู่เสมอว่ามีวิธีการและความเหี่ยงตรง (Objective) ของประวัติศาสตร์ยังมีข้อจำกัด

Postmodernism : สัจธรรมของประวัติศาสตร์

นับแต่คริสต์ศตวรรษที่ 19 จนถึงปัจจุบัน แม้ว่าการแสวงหาความจริงทางประวัติศาสตร์ยังคงแบ่งออกเป็นหลายรูปแบบ ทั้งการแสวงหาความจริงจากภายนอกด้วยปรัชญาและทฤษฎีที่สร้างจากการเลียนแบบวิธีการทางวิทยาศาสตร์หรือการแสวงหาความจริงจากภายนอกด้วยการวิพากษ์หลักฐานโดยยึดหลักความเป็นกลางอย่างเคร่งครัดก็ตาม แต่ความก้าวหน้าของแนวการศึกษาดังกล่าวก็ยังมีข้ออกเสียงซึ่งยุติไม่ได้ในเรื่องวิธีการและภาระสัมมาโดยตลอด ดังนั้นในช่วงสองสามศตวรรษที่ผ่านมาได้มีกลุ่มกระแสใหม่ที่เรียกว่า Postmodernism ได้เสนอแนวคิดที่ท้าทายและทวนกระแสเกี่ยวกับวิธีการของนักประวัติศาสตร์อย่างน่าสนใจ โดยเฉพาะการตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับความจริงแท้ของอดีตว่าถูกสร้างด้วยภาษาซึ่งมีเป้าหมายและอุดมการณ์ทางการเมืองแฝงอยู่ (ธีระ นุชเปี่ยม, 2545 : 38)

แนวคิดแบบ Postmodernism โดยรวมแล้วยังไม่มีนิยามความหมายตายตัว ไม่ใช่ทฤษฎีบทหนึ่งในการอธิบายโดยหรือสังคมที่ชัดเจนแต่ Postmodernism เป็นแนวทางการรับรู้และเข้าใจสังคมมนุษย์อย่างกว้าง ๆ แนวโน้มซึ่งท้าทายกระแสความคิดแบบวิทยาศาสตร์อันทรงอิทธิพลต่อสังคมมนุษย์ตั้งแต่ยุค Enlightenment เป็นต้นมา Postmodernism ได้ท้าทายวิชาประวัติศาสตร์สมัยใหม่อย่างถ่องรากถอนโคน เพราะเสนอว่าการอ้างความเป็นสัจจะด้วยวิธีการที่เป็นศาสตร์ที่ผ่านมาเป็นการอพาร่างตัวเองของความรู้ทางประวัติศาสตร์ซึ่งอันที่จริงเป็นแค่ผลของปฏิบัติการของภาษาประเทหนึ่ง (ธงชัย วินิจฉกุล, 2541 : 354-368) วินัย พงศ์ศรีเพียร (2541) ได้สรุปการวิพากษ์ของสำนัก Postmodernism ที่มีต่อสัจจะธรรมทางประวัติศาสตร์ได้อย่างน่าสนใจไว้ว่า

หนึ่ง เป็นไปไม่ได้ที่โครงสร้างลั่นรัฐทุกสิ่งทุกประการในอดีต เพราะฉะนั้นจึงเป็นไปไม่ได้เช่นกันที่โครงสร้างรัฐความจริงที่เกิดขึ้นในอดีต

สอง ในเมื่อนักประวัติศาสตร์ไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลทุกสิ่งทุกประการในอดีตและนักประวัติศาสตร์เองก็ยังนำข้อมูลเพียงบางส่วนมาใช้ โดยข้อมูลดังกล่าวซึ่งผ่านการเลือกสรร(อย่างมีปัญหาน่ากังขา) และตีความแสดงความคิดเห็นโดยนักประวัติศาสตร์เอง การนำเสนอข้อมูลจึงอยู่ในรูปแบบของกระทงความ (Text) ที่

นักประวัติศาสตร์เขียนหรือสร้างขึ้น โดยการอ้างวิธีการทางประวัติศาสตร์ เรื่องที่เขียนขึ้นโดยการเลือกสรรข้อมูล และการอ้างอิงหลักฐาน ล้วนผ่านกระบวนการ “ฟอก” ที่มีอิทธิพลจากหลายปัจจัย ทั้งสภาวะแวดล้อม อุดมการณ์ อำนาจมาก่อน เรื่องที่เขียนขึ้นจึงทำให้ไม่ได้ว่า เป็นความจริงแต่ประการใด

สาม ความจริงทางประวัติศาสตร์ ยังถูกนักประวัติศาสตร์ทำให้เบี่ยงเบนจากความเป็นจริงในอดีตด้วย อิทธิพลของภาษา ซึ่งประกอบไปด้วยคำแต่ละคำที่มีความหมายลึกลับ โดยการใช้ภาษาในการเขียนของนักประวัติศาสตร์เอง ยังแทรกไว้ด้วย อารมณ์ ความเชื่อ โลภทัศน์ อดีต และความมื้อตตานั่นตัวเอง ความจริงที่นักประวัติศาสตร์อ้างจึงเป็นเพียงความจริงที่มาจากการตัวบทและภาษาที่นักประวัติศาสตร์ใช้ในการถ่ายทอด การเสนอความจริงที่เกิดขึ้นแล้วในอดีตย่อมเป็นไปไม่ได้แน่นอน ขณะเดียวกันการนำเสนอเรื่องราวต่างๆ นั้น นักประวัติศาสตร์แต่ละคนยังนำเสนอย่างไรในอดีตแตกต่างกันไป แม้เรื่องราวนั้นจะเป็นเรื่องราวดีเยี่ยมก็ตาม เช่น นักประวัติศาสตร์สำนักมาร์กชิลต์ ยอมเสนอเรื่องราวของลังคอมไทย แตกต่างจากนักประวัติศาสตร์ชาตินิยม (ดูเพิ่มเติมใน วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2541 : 61-65)

จากปัจจัยที่เจกแจงมาข้างต้นตามแนวคิดของพากลัทธิ Postmodernism ทำให้สรุปได้ว่าประวัติศาสตร์ ที่เขียนขึ้นโดยอาศัยวิธีการศึกษาและอัตวิพากษ์ของนักประวัติศาสตร์นั้นไม่สามารถจำลองภาพอดีตได้ตรงความเป็นจริงได้ ความรู้ทางประวัติศาสตร์ทั้งหลายทั้งปวงจึงมาจากตัวบทและภาษา ซึ่งถูกมองข้ามมาตลอดเวลาเป็นแค่เครื่องมือหรือสื่อระหว่างนักประวัติศาสตร์กับความจริงในอดีต อดีต้อนจริงแท้จะถูกลืมออกมากหรือไม่ อดีตจะมีอยู่จริงไหมเป็นสิ่งที่ยืนยันไม่ได้ เพราะอดีตที่เราปรับรูปแบบปั้นเศษเสี้ยวกระฉัดกระเฉยให้ความหมายหลายอย่าง ไม่มีความหมายตายตัว ไม่มีความชัดเจนแบบใดแบบหนึ่ง สัจจะความจริงแท้จึงหลุดจากมือนักประวัติศาสตร์ มาตลอดความรู้ทางประวัติศาสตร์จนเป็นชุดแบบแผนของภาษาและถ้อยคำให้เกิดความหมายที่ทำให้เราเชื่อว่า เป็นความจริงในอดีต ประวัติศาสตร์คือ “วาทกรรม” (รงชัย วินิจจะกุล, 2544 : 365)

Postmodernism : ประวัติศาสตร์...ความจริงแท้หรือเพียงแค่วาทกรรม

ทัศนะของนักคิดแบบ Postmodernism ที่มีต่อประวัติศาสตร์ว่าเป็นความรู้ที่มาจากชุดแบบแผนของภาษาที่นั้นเป็นแนวคิดที่เห็นว่า ภาษาไม่ใช่สิ่งสะท้อนความจริง แต่ภาษาสร้างความจริงขึ้นมา ประวัติศาสตร์ก็เช่นเดียวกัน คือเป็นความจริงในอดีตที่ถูกสร้างโดยนักประวัติศาสตร์ ซึ่งใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอด ทัศนะดังกล่าวทำให้นักคิดแบบ Postmodernism ให้ความสนใจต่อประวัติศาสตร์ในลักษณะของความเป็น “วาทกรรม” (Discourses) กันมากขึ้น

วาทกรรมทางประวัติศาสตร์หรือประวัติศาสตร์ในฐานะวาทกรรม จะมีความหมายอยู่สองนัยคือ ประการแรก การเป็นแบบแผนของภาษา ซึ่งก็คือแบบแผนที่เรียบเรียงหรือกำหนดขึ้นในลักษณะตัวบท ที่ต่างก็เป็นการตีความเสนอภาพอดีตที่แตกต่างกันไป โดยที่แต่ละรูปแบบภาษาที่สร้างมานั้นสามารถที่จะอ่านและตีความออกໄไปได้หลายอย่าง ส่วนประการที่สองของวาทกรรมประวัติศาสตร์จะเป็นเรื่องของระบบความคิดที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการทางประวัติศาสตร์ทั้งหมด อันนี้หมายถึงทั้งตัวนักประวัติศาสตร์เอง และผลงานทางประวัติศาสตร์ ที่ผลิตขึ้นนั้นมีเงื่อนจำกอย่างไร นักประวัติศาสตร์เขียนผลงาน เพื่ออะไร เพื่อใคร มีอำนาจ อุดมการณ์ และผลประโยชน์ใดมากำหนดหรือมีอิทธิพลต่องานเขียน (ธีระ นุชเปี่ยม, 2540 : 6) ดังนั้นวิธีการทั้งหลายที่นักประวัติศาสตร์ใช้ในการผลิตผลงานแต่กับลับมองข้ามหรือไม่ให้ความสำคัญจึงได้แก่การเขียน การสร้างโครงเรื่อง การประมวลข้อมูลขึ้นมาเป็นเรื่องเป็นราหัสหรืออีกนัยคือ วิธีการแต่งประวัติศาสตร์ขึ้นมา (รงชัย วินิจจะกุล, 2544 : 365)

หากพิจารณากระบวนการสร้างวิวัฒน์ทางประวัติศาสตร์โดยนัยแรก คือการเป็นแบบแผนของภาษาหนึ่ง จะเกี่ยวโยงกับเรื่องสัญลักษณ์ซึ่งประกอบด้วย คำและความหมายกับความคิดที่เราเข้าใจในความหมายนั้น ซึ่งหากยอมรับว่า ภาษาหนึ่งยึดหยุ่นและลื่นไหลไม่อ่ากกำหนดหรือยึดเกาะให้มีความหมายแน่นชัด ผลงานทางประวัติศาสตร์ย่อมมีการตีความได้แตกต่างหลากหลาย ดังนั้นในการเขียนประวัติศาสตร์จะเป็นไปไม่ได้หรือที่จะทำให้สิ่งไม่มีตัวตน มีตัวตนขึ้นมา(ธีระ นุชเปี่ยม, 2537 :12) ขณะเดียวกันการที่ประวัติศาสตร์มีการพรรณความที่ค่านิยมไม่ได้แน่นไปตามโครงสร้างที่มีจุดเริ่มต้น เค้าโครงเรื่อง และบทสรุปจึงเป็นงานประวัติศาสตร์ซึ่งไม่ได้แตกต่างจากการคิดคู่กับการเล่าเรื่องและใช้จินตนาการ แม้ว่า낙ประวัติศาสตร์จะอ้างว่าสร้างเรื่องมาจากข้อมูลที่เกิดขึ้นจริงในอดีต แต่เนื่องจากข้อมูลนั้นถูกฟอกมาแล้วด้วยโลกทัศน์และอุดมการณ์ในตัวผู้เขียนเอง ทำให้นักประวัติศาสตร์สามารถสร้างนวนิยายที่แตกต่างกันขึ้นมากได้ ประวัติศาสตร์ไม่ใช่เรื่องราวที่เกิดขึ้นจริงในอดีต แต่นักประวัติศาสตร์เป็นผู้สร้างเรื่องราวขึ้นมาสำหรับอดีตนั้น (วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2541 : 65)

ส่วนนัยที่สอง วิวัฒน์ทางประวัติศาสตร์จะเกี่ยวข้องกับการมีอิทธิพลหรือแม้กระทั่งมีส่วนกำหนดกระบวนการทางสังคมและประวัติศาสตร์ด้วย ประวัติศาสตร์ที่สะท้อนค่านิยมและอุดมการณ์ทางสังคมก็คือประวัติศาสตร์ที่พยายามจะชี้นำสังคม หล่อหลอมสังคมไปในแนวทางนั้นๆ ประวัติศาสตร์แบบนี้จึงสอดคล้องกับโลกทัศน์และความต้องการของผู้มีอำนาจหรือชนชั้นนำในสังคมนั้นๆ ประวัติศาสตร์ในแง่ของ “ความรู้” ที่ถูกผลิตออกมายโดยเนื้อแท้แล้วอาจเป็นเพียงวิวัฒน์ทางอุดมการณ์ที่สะท้อนทัศนะเช่นนั้น ก่อเกิดเป็น “ประวัติศาสตร์” “เพื่อใคร” ประวัติศาสตร์ในแง่นี้ก็คือ ลักษณะวิธีการที่ชนชั้นหรือกลุ่มในสังคมสร้างเอกลักษณ์แห่งตนขึ้นจากการที่นักประวัติศาสตร์รือฟื้นอดีตโดยมีกลุ่มเป้าหมายอยู่ในใจ ทำให้บรรดาผลงานของนักประวัติศาสตร์แต่ละแนว มีทัศน์มุมมองและการคาดหวังต่างกันด้วยปัจจัยดังกล่าว นักประวัติศาสตร์จึงได้ชื่อว่ามีได้แสงไฟความจริงโดยตรง แต่ว่าเป็นความจริงที่มีความนัยเกี่ยวข้อง(Relevant truth) ในทางใดทางหนึ่ง(ธีระ นุชเปี่ยม, 2539 : 18) เช่นประวัติศาสตร์สุขทัย ที่ถูกสร้างโดยกรมพระยาดำรงราชานุภาพ พระบาทสมเด็จพระมหามงkol เจ้าอยู่หัวและหลวงวิจิตรราษฎร์ ย่อมมีสาระที่แตกต่างกัน เพาะมีอุดมการณ์การสร้างต่างกัน เป็นต้น การแสงไฟความจริงที่แฟบไว้ด้วยนัยยะดังกล่าวทำให้ ภวิสัย(ความเป็นกลาง) ในทางประวัติศาสตร์เป็นสิ่งเพ้อฝัน (วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2541 : 63)

ปฏิกริยา Postmodernism : ประวัติศาสตร์ยังไม่ล่มสลาย

การวิพากษ์วิชาประวัติศาสตร์โดยนักคิดสกุล Postmodernism นั้นก่อให้เกิดปฏิกริยาในแวดวงวิชาการประวัติศาสตร์หลายประการ ที่สำคัญคือ มีการถกเถียงกันว่าแท้ที่จริงแล้วธรรมชาติของวิชาประวัติศาสตร์เป็นเช่นใด เพราะคำวิพากษ์ของนักคิดสกุล Postmodernism ก่อให้เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนระหว่างตัวนักประวัติศาสตร์คือศึกษาพุทธิกรรมของมนุษย์ในอดีตซึ่งมีเงื่อนไขและขอบเขต การศึกษาอดีตโดยนัยทางประวัติศาสตร์นั้นไม่ได้เกี่ยวข้องกับอดีตทั้งหมดแต่เป็นอดีตที่เป็นประสบการณ์และพุทธิกรรมมนุษย์เป็นสำคัญ ดังที่นักปรัชญา อย่าง W.H. Walsh กล่าวว่า อดีตส่วนที่นักประวัติศาสตร์สนใจศึกษานั้นคือ “อดีตของมนุษย์ชาติ” ความสนใจต่อมนุษย์ชาติมิได้เป็นแค่ความอยากรู้อยากเห็น แต่ต้องการหาความหมายจากอดีตของตนด้วยเฉพาะอย่างยิ่ง ความหมายที่จะให้ความกระจ่างสร้างเอกลักษณ์และความชอบธรรมแห่งการดำรงอยู่ของตนเองตลอดจนของสังคมและประเทศชาติ ประวัติศาสตร์จะแสงไฟความหมายจากร่องรอยที่ยังคงเหลืออยู่ในรูปแบบต่างๆ ตั้งแต่สิ่งของจนถึงเอกสารข้อมูลร่องรอยเหล่านี้ก็คือหลักฐาน ในการนำเสนอข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ (ธีระ นุชเปี่ยม, 2540 : 44-45)

การเข้าถึงความจริงของนักประวัติศาสตร์จะแตกต่างจากแนวคิดของพากลัทิช Postmodernism ที่มองในแง่มุมกว่าวิทยา ว่า�ักประวัติศาสตร์ไม่มีทางเข้าถึง เพราะความจริงโดยนัยของนักประวัติศาสตร์ก็คือความจริงในอดีตที่นักประวัติศาสตร์สร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่ขึ้นมา บนพื้นฐานของหลักฐาน เอกสารและคำสอน ที่ดังไว้อ้างรัดกุมว่า เหตุการณ์หนึ่งหรือปรากฏการณ์หนึ่งได้เกิดขึ้น เปลี่ยนแปลงไปและมีผลกระทบต่อปัจเจกบุคคลหรือสังคมอย่างไร องค์ความรู้ใหม่นี้อาจเกี่ยวกับข้อเท็จจริงหรือความจริงซึ่งแม้แต่คนร่วมสมัยอาจจะไม่ทราบเลยก็ได้ ความจริงในทางประวัติศาสตร์จึงเป็นเพียงข้อสรุปที่อาจน่าเชื่อถือหรือไม่น่าเชื่อถือก็ได้ ดังนั้นในบางครั้งแม้นักประวัติศาสตร์มิได้ข้อมูลจากอดีตโดยสมบูรณ์ แต่เขายังจะอธิบายภาพอดีตอย่างสมจริงด้วยประสบการณ์ ส่วนการอธิบายจะบิดเบือนหรือไม่ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม อิทธิพลอุดมการณ์ ชาติตระกูล ผลประโยชน์ และความมือตัด ซึ่งล้วนแล้วนี้เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ต่างหาก หน้าที่ในอุดมคติของนักประวัติศาสตร์ที่ว่า การศึกษาพฤติกรรมมนุษย์ในอดีตและการนำเสนอทุกสิ่งทุกอย่างเกิดขึ้นจริงในอดีตนั้น โดยทางปฏิบัติแล้วคงไม่มีนักประวัติศาสตร์คนใดทำได้ (วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2541 : 66,69)

กล่าวโดยรวมก็คือ นักประวัติศาสตร์คือผู้ศึกษาพฤติกรรมมนุษย์ในอดีตโดยเลือกเหตุการณ์สำคัญ มาศึกษาบนพื้นฐานของข้อมูลและหลักฐาน เพื่อวิเคราะห์ถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ต่าง ๆ และสรุปสร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่ขึ้นมา ส่วนการอธิบายภาพอดีตจะบิดเบือนหรือไม่ขึ้นอยู่กับวิจารณญาณในตัวนักประวัติศาสตร์เอง ภาพอดีตที่เกิดขึ้นจึงเป็นการจำลองภาพตามจินตนาการของนักประวัติศาสตร์ ซึ่งมิอาจสมบูรณ์ได้ในแท้ความเป็นจริง อดีตตามแนวทางประวัติศาสตร์จึงเป็นคนละความหมายกับแนวคิด Postmodernism อย่างไรก็ตามแม้ว่าความเข้าใจระหว่างนักประวัติศาสตร์กับแนวคิด Postmodernism จะแตกต่างกันแต่เราคงปฏิเสธไม่ได้ว่าแนวคิดแบบ Postmodernism นี้ได้ปลูกกระและประวัติศาสตร์ที่เคยชนชาให้มีชีวิตชีวาอีกรอบหนึ่ง เพราะนักประวัติศาสตร์หลายกระแส หลายล้านัก ได้หันมาทบทวนวิธีการของตนเอง ก่อนรับเอาแนวคิดแบบ Postmodernism ไปปรับใช้ในวิธีการศึกษา

Postmodernism กับการศึกษาประวัติศาสตร์

การนำแนวคิดแบบ Postmodernism มาศึกษาประวัติศาสตร์จะอยู่บนพื้นฐานที่ว่าประวัติศาสตร์เป็นรูปแบบวากرامเป็นลิ่งประดิษฐ์ทางภาษามากกว่าความเป็นจริงทางวิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์จะเป็นเรื่องที่แต่งขึ้นโดยใช้คำและสร้างเนื้อหาที่ยากขึ้นเป็นโครงเรื่อง(Plot) ด้วยการจัดระเบียบสื่อความหมายที่ต้องการ เหมือนกับรหัสที่เป็นการเล่าเรื่องให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ชุดหนึ่งในประวัติศาสตร์ การวางแผนโครงเรื่องคือกระบวนการเลือกแนวเรื่องให้เหมาะสมกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ดังนั้นจึงเป็นปฏิบัติการเชิงวรรณกรรมหรือเป็นการแต่งเรื่องนักประวัติศาสตร์ยังใช้การอธิบายด้วยเหตุผลที่เป็นทางการและด้วยนัยทางอุดมการ การเขียนประวัติศาสตร์จึงเป็นพิยรหัส (Code) ภายใต้รหัสเหตุการณ์จะถูกนำเสนอด้วยโครงเรื่องหรือประเภทของเรื่อง ประวัติศาสตร์จึงเป็นเพียงผลผลิตของการสร้างสรรค์ทางภาษา ความรู้ทางประวัติศาสตร์จึงเป็นผลผลิตของภาระรายได้ระบบสัญลักษณ์และโครงเรื่อง (วารุณี โอลสตาร์มย์, 2539 : 22-23) ด้วยแนวความคิดดังกล่าว ทำให้ประวัติศาสตร์แบบ Postmodernism มุ่งเน้นการศึกษาไปที่ระบบความคิดที่เป็นวากرامและประเด็น ที่ว่าด้วยการสร้างตัวตนหรือตัวตนในสังคมโดยมีเป้าหมายการเมือง (ธีระ นุชเปี่ยม, 2545 : 38)

ในเรื่องของระบบความคิดที่เป็นวากرامนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นการตั้งข้อสังเกตว่าผลงานของนักประวัติศาสตร์ซึ่งอ้างว่ามีการอธิบายเหตุการณ์และความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ได้ใกล้เคียงความจริงและสมเหตุสมผลนั้น แท้ที่จริงแล้วเป็นเพียงการควบคุมอดีตและทำอดีตให้ดูเป็นจริงมากกว่า เช่นงานเขียนของหลวงวิจิตร

ภาพการ ชี้งพยากรณ์อิบ้ายเหตุการณ์ปฏิวัติ พ.ศ. 2475 ด้วยการอิบ้ายเหตุการณ์นี้ใหม่เพื่อสับความน่ากลัว และ พลังรู้ประหารเป็นต้น นอกจากนี้การใส่สีสรรค์ปัจจุบันและผสมผสานศาสตร์อื่นมาในผลงาน ทำให้นักประวัติศาสตร์ ประสบความสำเร็จที่ทำให้อดีตมีชีวิตและมีอำนาจในตัวเองต่อออดีต ดังนั้นประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นจึงมีฐานะที่เป็นรูปแบบของความรู้ และในฐานะรูปแบบของอำนาจนักประวัติศาสตร์จึงอยู่ในฐานะอภิสิทธิ์เฉพาะเจ้าคือผู้รู้ออดีต ภายเป็นปัญญาชนที่เป็นนายเหนือออดีต และเพื่อให้วาทกรรมทางประวัติศาสตร์เป็นรูปธรรมมากขึ้นหรือได้รับ การปฏิบัติ การสร้างตัวแทนทางประวัติศาสตร์จึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อปลูกชีวิตให้คืนสู่ออดีต โดยอคิดนั้นต้องเป็นออดีต ที่ได้รับการจดจำอย่างไม่หยุดยั้งไม่เปลี่ยน เพราะสัญลักษณ์ออดีตปรากฏเป็นจริง เช่น อนุสาวรีย์ วัด ภาพจิตรกรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ วันสำคัญ (ศิริกษ์ ศิวารามย์, 2539 : 68)

ส่วนในเรื่องการสร้างตัวตน Postmodernism จะให้ความสำคัญต่อการเรียกร้องที่มีลักษณะเฉพาะทาง วัฒนธรรม หรือความเป็นท้องถิ่น และความแตกต่างหลากหลายไม่ว่าจะในแง่ของ “เพศ” “เชื้อชาติ” ดังนั้น นักประวัติศาสตร์แบบ Postmodernism จะเริ่มมองให้กว้างออกไปจากเรื่องเดิมๆ (การเมือง เศรษฐกิจ สังคม) ไปมองเรื่องเพศ(gender) เช่น พากเพ่อนิสต์ ไปมองเรื่องเชื้อชาติ เด็กและคนกลุ่มอื่นโดยเฉพาะเรื่องราว ของผู้ที่ถือว่าอยู่ข่ายขอบ ซึ่งปราศจากอำนาจหรืออุดเป็นเหยื่อ โดยการศึกษาจะอยู่ในกรอบประเต็นหลักคือเพศ เชื้อชาติ ชนชั้น (gender, race, class) และอัตลักษณ์(Identity) นั่นเอง (ธีระ นุชเปี่ยม, 2545 :46)

ความส่งท้าย

แนวคิด Postmodernism นับว่าท้าทายประวัติศาสตร์อย่างถอน-root ถอนโคนในแง่ของความวิสัยเนื่องจาก เห็นว่าประวัติศาสตร์คือกลไกของภาษาและสัญลักษณ์ในการสร้างความหมายทำให้นักประวัติศาสตร์มิอาจเข้าถึง ความจริงแท้ของออดีตได้ การท้าทายดังกล่าวแม้ว่าจะมิอาจล้มล้างแนวคิดและจารีตการเรียนประวัติศาสตร์แบบ สมัยใหม่ลงอย่างสิ้นเชิง แต่อย่างน้อยก็ทำให้เกิดปฏิริยาในแวดวงวิชาการประวัติศาสตร์ในแง่ที่ว่า กระแส ความคิดนี้สร้างวิกฤติความรู้ทางประวัติศาสตร์ขึ้น โดยในทางกลับกันกระแสความคิดนี้กลับเป็นการพัฒนา แนวทางการแสวงหาความรู้ทางประวัติศาสตร์ขึ้นมาใหม่อีกแนวทางหนึ่ง การที่ Postmodernism ได้ท้าทายและ ตั้งข้อสังเกตต่อความรู้แบบวิทยาศาสตร์โดยตัว Postmodernism ยังไม่มีแนวทางที่ชัดเจนนั้นทำให้ถูกตั้งข้อกังขา ตลอดจนตั้งคำถามกลับต่อแนวคิดนี้อยู่เสมอ และเป็นที่แน่นอนว่าในภายภาคหน้าย่อมมีกระแสความคิดใหม่ ขึ้นมาท้าทายแนวคิดนี้อันเป็นไปตามหลักการขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้าที่ว่า เมื่อมีเกิดย่อมมีแตกดับ เมื่อมีขึ้น ก็ย่อมมีลง สาระทั้งหลายล้วนแต่ความเป็นอนัตตา

อ้างอิง

ไชยันต์ ไชยพร.ประวัติศาสตร์ : “วิถีความพยากรณ์ของมนุษย์ต่อความรู้เทพเจ้า”, ในว.ธรรมศาสตร์, ปีที่ 19

ฉบับที่ 2, 2536.

ธงชัย วินิจฉกุล. “การศึกษาประวัติศาสตร์แบบ Postmodernism”, ใน สีมโคตรเท็งก์เพาแ朋 din. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ติชน, 2541.

ธีระ นุชเปี่ยม. “ความยกย้อนของออดีต”, ในความยกย้อนของออดีต พิพิธนิพนธ์ เชิดชูเกียรติ พลตรี ม.ร.ว.ศุภวัฒน์ เกษมศรี. วินัย พงศ์ศรีเพียร บรรณาธิการ : มปท, 2537.

ธีระ นุชเปี่ยม. “ปรัชญาประวัติศาสตร์แนวจิตนิยม”, ในว.โลกประวัติศาสตร์, ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (ตุลาคม-ธันวาคม), 2538.

ธีระ นุชเปี่ยม. “ประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์นิพนธ์ หมายเหตุร่วมสมัย”, ใน รวมบทความประวัติศาสตร์ ฉบับที่ 19 กรุงเทพฯ : ศักดิ์สิ格การพิมพ์, 2540.

ธีระ นุชเปี่ยม. “ความรู้ อำนาจ อุดมการณ์ในวาก्तกรรมทางประวัติศาสตร์”, ในวารสารรัมพุกษ์, ปีที่ 15 ฉบับที่ 2 ตุลาคม 2539–มกราคม 2540.

ธีระ นุชเปี่ยม. “Postmodernism History” วิกฤติหรือความก้าวหน้าของประวัติศาสตร์?, ในจุลสารไทยคดีศึกษา, 2545.

วารุณี โอลสตาร์มย์. “สถานภาพความรู้และแนวโน้มการศึกษาประวัติศาสตร์สังคม–วัฒนธรรมไทย สมัยอนุรุ่งรัตนโกสินทร์” เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ เรื่องสถานภาพความรู้ประวัติศาสตร์ไทย ในปัจจุบัน 25–26 กรกฎาคม 2539.

วินัย พงศ์ศรีเพียร. “ประวัติศาสตร์กับการศึกษา”, ใน รวมบทความประวัติศาสตร์ ฉบับที่ 20 กรุงเทพฯ : ศักดิ์สิ格การพิมพ์, 2541.

ศิวรักษ์ ศิวารมย์. “ประวัติศาสตร์กับความทรงจำทางลังสังคม”, ว.รวมบทความประวัติศาสตร์, ฉบับที่ 19, 2540.

สุวรรณ สถาานันท์. “ข้อเสนอเบื้องต้นว่าด้วยปรัชญาประวัติศาสตร์ในทศนะของแขวงจี๊ด”, ในว.ເອເຊີຍປະທັບປິດ, ปีที่ 11 ฉบับที่ 1(ມ.ຄ. – ເມ.ຍ.), 2533.

